

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

TÜRK KÜLTÜRÜ

SAYI 200 - 201 - 202 YIL XVII Haziran-Temmuz-Ağustos 1979

ŞEREF MEYDANINDA İKİ TÜRK KAHRAMANI

(Oruç Reis ve Hayrettin Paşa)

Ahmed Tevfik al Madani

Burada, Cezayirlilerin davetlerine icabetle Bicâye, Şerşal gibi kıyı şehirlerimizi İspanyollardan kurtaran iki Türk kahramanının yetişme tarzlarına temas edecek değilim.

Cezayir devletini şimdiki sınırlarıyla kuran Oruç Reis ile Hayrettin Paşa'nın hayatlarına dair çeşitli söylentiler dolaşır. Fakat herkesin üzerinde birleştiği husus onların yüce emeller peşinde koşan ve büyük işler başaran birer kahraman olduklarıdır.

Bu iki kahramanın babası Midilli adasında oturan Yakub adında mücahit bir sipahi idi. Yakub'un Oruç ve sonradan Hayreddin adını alan Hüsrev'den başka İshak, Muhammed, İlyas olmak üzere daha üç erkek evladı daha vardı. Endülüslü bir hanımdan dünyaya gelen bu çocuklardan İlyas, ilim yolunu; diğerleri ise denizciliği seçtiler. Analarının Endülüslü olması sebebiyle de Tunus'a geldiler ve kral Abu Abdillah'ın muvafakatiyle Halkul-vâd limanını merkez yaparak faaliyetlerini sürdürdüler. İspanyol korsanlarının esir alıp pazarlarda satışa çıkardıkları Endülüslü müslümanları kurtarmak için insan üstü gayret sarfettiler.

Rivayetlere göre kardeşlerin denizcilikte karar kılmalarını sağlayan Oruç'tur. Bu mücâhit, yaptığı bir gemi ile küçük yaşta cihada çıkmış, fakat hristiyanların eline esir düşünce çekmediği işkence kalmamıştı. Sonunda bir fırsatını bulup İskenderiye'ye kaçan Oruç, baba ocağı Midilli'ye dönerken tekrar esir düşmekten Karamanlıların limanlarından birine sığınarak zor kurtulmuş ve zamanın Karaman valisi Sultan Beyazid'in oğlu Tufgüt Reis tarafından cesaret ve şecâati sebebiyle iltifat görerek, çarpışmak üzere hazırlanmış bir gemiyle İtalya sularına gönderilmişti.

Hristiyanların Barbaros adını verdiği Hüsrev, hatırı sayılır bazı Endülüslü kimselerin isteğine uyarak ismini Hayreddin olarak değiştir-

mişti. 1510'da Tunus hükümdarı ile yaptıkları anlaşma gereğince Halkı-Ubad limanını kendilerine merkez seçen iki kardeş, mücadelelerine devam etmişlerdir. Büyük bir İtalyan gemisini, Oruç'un yaralanması bahasına, içindeki 300 İspanyol askeri ve eşyalarıyla birlikte Tunus'a götürmeleri, iki kardeşe şöhret kazandırmıştı. İki kardeşin yıldızları 1512 yıllarında Mağrib semalarında parlamaya başlamıştı.

Bicâye'nin kurtuluşu

İspanyollar ellerine geçirdikleri Bicâye şehri halkına işkence yapıyorlardı. Halk mukavemete başlamıştı. İspanyollar, kral Abdullah ve Abdurrahman ile halkın şehre geri dönmesi anlaşmasını yapınca, mukavemetin sona ereceğini sanıyorlardı. Ancak Kostantine hakimi Abu Bekir ile Bicâye eşrafının Oruç Reis ve kardeşi Hayreddin Paşa'dan, şehir ve çevresindeki müslümanların düşmandan kurtarılması için yardım talebinde bulunmaları durumu değiştirdi. Bicâye'lilerin yardım talebini, Orta Mağrib'deki müslümanları kurtarmak için fırsat bilen bu iki kahraman, arkadaşlarıyla istişareden sonra, harekete geçmeye karar verdiler.

Barbaros kardeşlerle yapılan anlaşma gereğince Zuvava dağlarında yaşayan Berberî mücahitleri Bicâye şehrine akınlara başladı. Oruç Reis başkanlığında beş gemiye bindirilmiş üç bin kişilik Türk kuvveti 1512'de Bicâye kıyılarında görüldü. Fakat orada 15 gemiden müteşekkil İspanyol donanması ile karşılaştı. Türk donanması kendinden güçlü İspanyol donanmasına karşı bir savaş hilesine müracaat etti. Geri çekiliyormuş gibi davrandı ve kendisini takibe başlayan İspanyol gemileri ateş menziline gelince geri dönüp hücumla geçti. Böylece Türk donanması bir İspanyol gemisini yakıp, ikisini de batırdıktan sonra diğerlerini asker ve eşyalarıyla birlikte teslim aldı. Oruç Reis şehre karadan; Hayreddin Paşa denizden hücum etmek istiyorlardı. Neticede Oruç Reis'in fikri kabul edildi. Oruç Reis yanına aldığı 40 kişilik mürettebatıyla şehre hücum yerini keşfe gitti, ancak pusuda bekleyen İspanyol askerlerinin ateş yağmuru ile karşılaştı ve kolundan yaralanıp geri dönmek zorunda kaldı. "Tarih boyunca Çarcara" adlı kitabın yazarı M.S. Bolife, savaş hakkında şöyle diyor: Bu savaş başarıyla sonuçlanmamış ise de, Berberî'lere Türk Yenigeri askerinin muharebedeki cesaret ve maharetini, Türklerin kuvvet ve kudretlerini anlamaları fırsatını vermiştir. Berberî'ler savaşta kolundan yaralanan cesûr kumandana sevgi ile bağlanmışlardı. Bu arada yarasını tedavi ettirmek üzere Tunus'a geri dönmekte olan Oruç Reis, Cenovalılara âit bir gemiyi yedeğinde götürmekten de geri kalmamıştı. Neticede Oruç Reis bir kolunu kaybetti.

İspanyolların hazırlıkları

Barbaros kardeşlerin tekrar ve daha güçlü bir hareketle karşılına çıkacağını anlayan İspanyollar hükümetlerinden yardım istemiş ve savaş hazırlıklarına başlamışlardı.

Oruç Reis ise kolunu kaybetmiş, fakat cesaretini yitirmemişti. Oruç Reis, Bicâye şehrinden 102 km. mesafede Cicel şehri sakinlerinin yardımına koştu. Cenovalılar tarafından zaptedilerek bir ticarî merkez haline getirilmiş bu şehir, onların zayıfladığı sırada halkın ayaklanması ile bağımsızlığa kavuşmuştu. Fakat bu sırada Fransızlar adına çalışmakta olan Andrea Doria, şehri tekrar Cenovalılara kazandırmıştı. Cicel'de yerlilerle bağlantı kuran Türk kahramanları, hemen hücumla geçerek çetin bir savaştan sonra şehri geri almağa muvaffak oldular.

1514 yılındaki bu başarı ile Oruç Reis, iki şeyi gerçekleştirmiş bulunuyordu:

a) Bir müslüman şehrinin hıristiyanlardan kurtarılmasını,

b) Sonradan Cezayir adıyla bağımsız bir devlet haline gelen bu mntakada düşmanla yapılacak savaşlar için sağlam bir karargâhın kurulması.

Bundan sonra Cicel'e yerleşen ve kolu sebebiyle kumandayı kardeşi Hayreddin'e teslim eden Oruç Reis, müstakbel savaşlar için hazırlıklara koyuldu.

Endülüs Müslümanlarının Kurtarılması:

İspanyalıların zulmü altında yaşayan Endülüs müslümanlarını kurtarmak için Hayreddin Barbaros, kardeşiyle birlikte Endülüs'e gitmiş, kuvvetli İspanya donanmasının devamlı takibi karşısında fazla varamamış bu arada Minorca'yı zaptederek ganimetle Cicel'e dönmüştü.

Osmanlı Devletiyle İlk Münasebetler:

Barbaros kardeşler, askerî alanda ve savaş meydanında birer kahraman olduğu gibi siyaset alanında da birer şahsiyetler. Hıristiyan âleminin desteğine dayanan ve Kuzey Afrika'yı zapteden güçlü düşmanla savaşmanın böyle az kuvvetlerle başaramayacağını biliyorlardı, bu itibarla durumu Osmanlı sultanı, Sultan Selim'e izahla lütûf ve himâyesine sığındılar. Sultan Selim, kendilerine en seçkin savaşçılarla yüklü, 14 korsan gemisini göndermiş ve böylece cihad birliği teessüs etmiştir ki sonradan meydana gelen güçlü Cezayir devleti, bu müsterek cihâdın semeresi olmuştur.

Cezayir Şehrinde Karar Kılınması:

Barbaros kardeşler, Bicâye başarısızlığının öcünü almak arzusunda idiler. Bu sırada Cezayir Beni Muzgına'dan bir heyet Cical'e gelerek şehir halkına İspanyolların revâ gördüğü mezâlimi anlatıp Türklerden yardım talebinde bulundu.

Heyetin bu isteği üzerine, Cezayir şehrini Bicâye ve Vahran arasında merkezî bir yer işgal ettiği Cezayir şehrinin ticarî ve askerî yönünden cihanşümûl bir değer taşıdığını hesaba katan Barbaros kardeşler, bu isteği kabul etmiş ve Oruç Reis karadan, kardeşi Hayreddin ise denizden yola çıkmışlardır.

Oruç Reis, 800 Türk mücahidi ile üç bin Berberî askerine kumanda etmekte idi. Hayreddin Barbaros ise 18 gemiden ibaret 1500 müslüman mücahidi taşıyan küçük donanmasıyla yola çıktı. Şehre önce Oruç Reis, peşinden de kardeşi Hayreddin girdi. Bütün tarihçilerin ittifakla kaydettiğine göre iki kardeş, şehir halkı tarafından büyük tezâhüratla karşılandılar.

Hayreddin paşa Şerşal'ı düşmandan kurtardı ve tekrar Cezayir'e döndü.

Osmanlı Devleti Ve Hayreddin Barbaros:

Zeyyânoğullar'ından, Tlemsân hâkiminin hiyanet içine girip İspanya'dan yardım alarak kendi milletine karşı çıkması, böylece Tlemsân şehrini tekrar İspanyalıların eline düşmesi ve yine bir hiyanet sonucu, Oruç Reis'in bir savaşta şehit düşmesi, genç Cezayir Devleti'nin kurucusu Hayreddin Paşa ve etrafında bulunan Türkler üzerinde çok menfî tesir bırakmıştı. O derece ki Hayreddin Paşa ve etrafındakilerin ilâhî cihâda kuvvetli imanları olmasaydı Cezayir devleti yeniden İspanyol saldırganlarına yem olacaktı.

Zira, Tlemsân hadisesi ve Oruç Reis'in şehâdetiyle ilgili haberi duyan Cezayir şehir meclisi, Hayreddin Paşa'dan Oruç Reis'in yerine geçip, kâfirlere karşı cihâda devam etmesi isteğinde bulunduğunda, Hayreddin Paşa, İstanbul'a giderek ve padişah'tan bir donanma alarak, denizde cihâda devam edeceğine azimli olduğunu söylemiş ve özür dilemişti.

Fakat ulemâ "Senin burada kalman ilâhî bir mucizedir. Din ise senin gitmeni ve bu şehri tekrar hıristiyan milletine teslim etmeni kabul etmez" mukabelesinde bulununca Tunus tarihçisi İbni Abi Diyaf'e gö-

re onlara şu cevabı vermiştir: "Görüyorsunuz ki artık yalnız kaldım. Kardeşlerim hep bu topraklar üstünde şehit düştüler. Üstelik Tlemsân hâkimi ile Tunus hâkiminin hiyânetini biliyorsunuz. Biri: Hıristiyanlarla birleşerek kendi milletine saldırdı; diğeri ise Bicâye savaşımızda barut vermektен çekinerek bizleri düşmana teslim etti. Bu durum karşısında benim görüşüm, İslâm kuvvetinden yardım istememizdir. Bu kuvveti temsil eden ise Sultan Selim Han'dır. Onun için bu şehrin korunmasında ona itimat etmeliyiz. Bu da ancak onun emrine girmek, minberlerde adına dua etmek ve parayı onun adına bastırmakla olur, demesi üzerine Meclis bunu kabûl eder, minberde Sultan adına duâ edilir ve onun adına basılan para kendisine gönderilir.

Böylece, Hayreddin Paşa'nın siyasî dehâsı sonucu, Cezayir devleti geniş Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası haline gelir ve Sultan'dan bir emir gelene kadar bu genç devletin başına Hayreddin Paşa geçer.

Bu arada Hacı Hüseyin adında birisinin başkanlığında Kahire'ye bir heyet göndererek Kölemen devletini yenmiş olan Sultan Selim'e keyfiyeti arz eder.

Sultan Selim, çok geçmeden Cezayirlilerin isteğini kabûl ettiğini ve bundan böyle Cezayir Devletinin Sultan tarafından himâyeye görüp Osmanlı devletiyle birlikte hıristiyanlara karşı cihâda devam edeceğini bildirmiş ve Hayreddin Paşa'ya "Beylerbeyi" ünvanını vermiş, Onu Cezayir'e hakim kılmıştır.

Ayrıca bağımsızlığın sembolü olarak Cezayir adına para bastırılmasına izin vermiştir.

Cezayir'in Osmanlı devleti himâyesine girmesiyle durumun kritikliğini çok iyi bilen Halife Sultan Selim, ilk adımda bu himâyeyi isbat ve genç Cezayir devletini tesbit amacıyla 4 bin gönüllü asker, birçok savaş malzemesiyle donatılmış bir donanma göndermiş ve Cezayir'i takviye etmiştir.

Babu'l-Vâd limanına ilerleyen bu donanmayı gören Cezayirliler, onu coşkun bir sevinçle karşılayarak büyük bir bayram havası içinde İmparator Şarlken tarafından plânladığı söylenen ikinci bir İspanya saldırısına karşı hazırlamaya başladılar.

BARBAROS HAYREDDİN

Barbarosların ikincisi olan Hayreddin, çok kuvvetli, parlak bir şahsiyete sahipti. O, İslâm tarihinin Salahaddin Eyyûbî ve Bîbers gibi büyük şahsiyetlerin devrinden bu yana eşi ender bulunacak şahsiyetler-

den biridir. Hattâ denilebilir ki İstanbul boğaziyle Cebeli't-Târik boğazı arasında onun bir benzeri gelmemiştir.

Onun ünü bütün cihana yayıldı. Bütün bir devir ona has bir özellik kazandı. Liderliğe geçip ruhunu teslim edene kadar cereyan eden hâdiselere mührünü bastı. Ondan dolayı Haçlı Hıristiyan İspanya'ya karşı Müslüman Cezayir'in yapmış olduğu savaşlara "Hayreddin Devri" adını vermekte haksız sayılmayız.

Tunus tarihçisi İbn Abi Deyyâf, Barbaros hakkında da şöyle der: "Hayreddin, hem bir dünya, hem de âhiret adamıdır. O, bazı ediplerin dediği gibi "din ve dünya için hayırlıdır."

Bu dev kahramanın hayatına göz atan bir kimse onun çok yönlü bir şahsiyete sahip olduğunu anlamakla beraber, bunların birleştiği şeyler; onun Allah'a olan sarsılmaz imanı, gevşeklik kabul etmeyen cihad-daki sertliği ve dayanıklılığı, zayıflık bilmeyen samimiyet ve azimkârlığı, tedbir ve takdirle hataya düşmeyen seri ve isâbetli görüşü, neticelere ve zorluklara pek önem vermeyen cesaret ve atılganlık, devlet idaresinde, dehâ, savaş ânında olduğu gibi barış ânında da kendisinde görülen önderlik vasfı, mizan kurma ve insanları idâre etmede eşsiz kudreti idi. Ayrıca Barbaros iyi ahlâk sahibi, kerîm, halîm, vakarlı, af edici, şüpheden uzak, içi dışı bir, kendini Allah'a adanmış din hâdimi, müslümanların menfaati için nefsinin öldürmüştüğü bir kimse idi.

İşte kardeşi Oruç Reis şehid düştükten sonra Cezayir devletinin başına bir ilâh) vergi olarak geçen şahsiyet budur. Devletin başına geçer geçmez Cezayirin düşmanlarını ezdi. Millette birlik sağladı, halkın sonsuz sevgi ve güvenini kazanarak hem içte, hem dışta büyük işler başardı.

Allah'a and içerim ki hem Doğunun, hem de Mağrib'in bu dev kahramana olan borcu ve minneti çok büyüktür. Bundan dolayıdır ki yazımda bu borcun bir kısmını da olsa yerine getirme vefâkârlığında bulunmayı pek çok arzu ettim. İtiraf ederim ki o büyük kahramanın, bütün kahramanlıklarını belirtmekte kendimi âciz bulmaktayım; zira onun kahramanlıkları, Cezayir sınırını aşmakta olduğundan çok geniş ve şümüllü sayılır. Allah'tan temennim, o büyük hizmeti yapabilecek bir Cezayirinin meydana çıkmasıdır.